

Jedno z mých dětských přání směřovalo k tomu, že se stanu klavíristou. Noty jsem uměl dřív než písmenka; nad klávesami jsem – zprvu na vyšší židličce – trávil hodiny. Všem u však později učinil přítrž nevelký přístroj. Metronom. Přesnější přísná profesorka, které neměla pro moje citové vnímání hudby pochopení. Tik, tak, tik tak, diktovala mi její oblíbená pomůcka, že se nesmím odchylovat. Což bylo ovšem přesně to, po čem jsem s nástupem puberty toužil. Klavíru jsem proto dal sbohem a přišly jiné lásky. Kytara. Sport. Četba. A především jazyky. Touha vidět za humna, když se to nesmělo, mě k nim přiklovala tak důkladně, že jsem naplnil Cimrmanovo „učil jsem se cizím jazykům a výsledek se dostavil, zkazil jsem si oči...“.

Osobním příběhem bych neobtěžoval, pokud by se nedal zobecnit a cosi z něj vyvodit. Poučení je přitom prosté. Vše, k čemu v životě přičichneš a co tě osloví, se do tebe obtiskne a jednoho dne se ti může hodit. Zúročit. A tak se mi s příchodem Gorbačova a hlavně po Listopadu otevřela cesta k hudební publicistice, moderování koncertů či rozhlasových a televizních pořadů. Náhle se všechno hodilo, do sebe zapadalo. Nejen slušná znalost jazyků a různé vědomosti z dob, kdy jsem denně strkal hlavu do knih. Také však jisté povědomí o hudbě. Schopnost předtím, než něco vypustím z úst nebo na papír, alespoň zběžně nahlédnout do partitury či zapslouchat se a jakž takž posoudit, zda je tato skladba opravdu dobrá, zatímco tahle interpretace údajně pokulhává.

Ani omylem jsem se nikdy nevydával za hudebního znalce, natož za muzikologa či kritika. Řídím se heslem co se ti nelíbí, o tom nemluv, nepiš, nereferuj, to ignoruj. Vždyť skvělého je víc než dost! A jak čas šel, začal jsem hudbu vnímat ještě šířeji. Lákalo mě, co je za ní skryto, z čeho v lidské rovině vyvěrá. Jaké jsou, názvem mého jevištního projektu, *Příběhy v tónině života*. Jistěže znám a respektuji názor, že pro pochopení toho, co vytvořil skladatel nebo vyčaroval z not interpret, nejenže není nutné znát jeho život, ale že je to dokonce zavádějící. Že umění je čisté, průzračné, a soukromím se nemá zanášet, rozmlžovat. Nemyslím si to. Jistě, pokud by je někdo bulvárně pitval, jde jen o parazitování na podstatě. Když se však nastudují souvislosti, když se pomyslně potěžká lidský osud ve světle jeho okolí a doby, vesměs se vyloupne poznání, která vhléd do hudby obohacuje, násobí.

Fanfára obyčejného člověka

V letech 2011 až 2014, kdy jsem nepůsobil v Českém rozhlasu, mi rádio Classic Praha nabídlo možnost zvát posluchače týden co týden k příběhům dirigentů, sólistů, pěvků i pěvců či skladatelů. Povinnost napsat

a odvyšlat hodinový pořad se brzy překloupila v posedlost. Čím hlouběji jsem pátral, tím překvapivější skutečnosti jsem objevoval. Jedním z těch, jehož život i tvorbu – a její příčiny i souvislosti – mi různé prameny nově nasvítily, byl Aaron Copland.

Když jako mladík zamířil z rodného Brooklynu do Paříže na studia u Nadi Boulangerové, měl v sobě vstřebány protichůdné vlivy svých rodičů. Matka jej vedla k hudbě, zatímco otec – zapřísáhlý volič demokratů – jej vedl k politice. Aaronovi uhranula říjnová revoluce v Rusku, v níž na dálku, bez potřebných informací, viděl naději pro „urážené a ponížené“. A jedním z takových se cítil: kvůli svému židovskému původu, kvůli své sexuální orientaci. V Paříži, tomto „pohyblivém svátku“, žil Copland ve 20. letech 20. století tak, jako Hemingway, Fitzgerald či Steinová, ale ke

ztracené generaci nepatřil. Naopak se vrátil do Ameriky plný energie, plánů a odhodlání. Netušil, co vše jej tam čeká.

Po nuzných letech, kdy komponoval pro rozhlas, divadlo či film, na sebe konečně upozornil roku 1939, jako bezmála čtyřicetiletý, právě hudbou pro stříbrné plátno. Konkrétně pro hollywoodský film „O myších a lidech“ podle Steinbeckova románu. Když Amerika vstoupila do druhé světové války, dal Copland průchod svému vlastenectví. Roku 1942 přijal podnět filharmoniků ze Cincinnati, aby složil „ódu na vojáky“. A pod vlivem projevu viceprezidenta H. A. Wallace o „století patřícím člověku z ulice“ ji povýšil na širší, nadčasovější výpověď. Nejenže své neznámější dílo nazval *Fanfára pro obyčejného člověka*. Navíc prosadil, aby se premiéra konala v tzv. income-tax day neboli

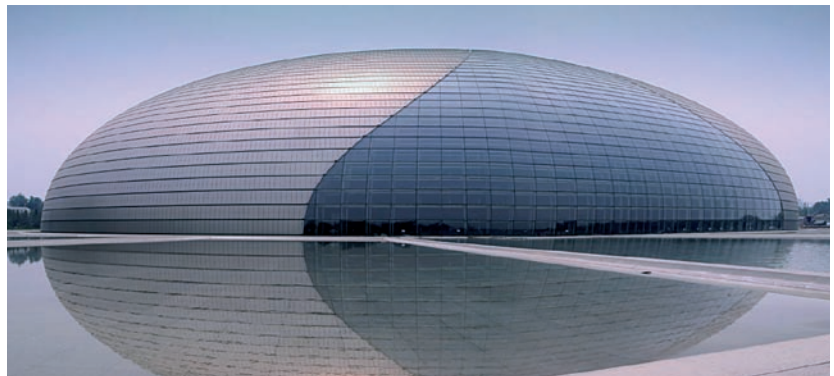




Ivo Kahánek

v den, do něhož musí Američané podat svá daňová přiznání. Psal se 12. březen 1943. Než Aarona znechutily zvěsti o Stalinových zvěrstvech na vlastním obyvatelstvu a o paktu s podpisy Molotova a Ribbentropa, zůstával zapáleným levičákem. Ve volbách roku 1936 odevzdal hlas americkým komunistům. Kolem divadelního studia The Group Theater se stýkal s podobně smýšlejšími lidmi: režisérem Kazanem a dramatiky jako Miller či Albee. Netušil, jaký na ně bude rozpoután hon, až si Stalin začne podmaňovat kus Evropy, Churchill spustí železnou oponu a McCarthy svou kampaň. Jakkoli nelze vůbec srovnávat to, co se v 50. letech dělo v Americe, s hrůzami tehdejšího Československa a celého východního bloku na čele s SSSR, zjevně se tenkrát doba vymlkla z kloubů a šílela. Pět dnů předtím, než byla u nás popravena Milada Horáková, vyšlo v USA nové číslo časopisu Counter Attack, Protiútok. Výtisk s datem 22. 6. 1950 obsahoval černou listinu 150 jmen převážně z uměleckého a mediálního světa, která odstartovala veřejnou štvanici. Její oběti včetně Coplanda byly oceňovány jako pod-

vratné živly a u výslechů nabádány k udačství: „Tvoje jméno vynecháme, když nám sdělíš tři další!“ Nesměly vykonávat své povolání, ale žily na svobodě. Až počátkem roku 1954 začal americkému honu na čarodějnice docházet dech... Copland, už navždy ponořený jen do hudby, se stáhl z politiky i ze „světa hlučných davů“. Odstěhoval se do domu na Skalnaté hoře, dožil se, bohužel zdevastovaný Alzheimerem, devadesátky. Z plachého studenta, jak si jej zapama-



National Grand Theatre

tovala Boulangerová, se ve stáří stal – slovy kritiků – „děkan americké hudební školy“. Poznal úspěch i bohatství. Pomohlo mu zapudit trpkost nad tím, jak byl několik let veřejně vláčen bahnem, aniž by se mu za to někdo později omluvil? A mohlo se to nepromítnout do jeho hudby?

Vejce na vodě

Své příběhy, poutavé a v souvislostech nejednou paradoxní, ovšem mají nejenom hudebníci, ale také budovy, kde svoje umění předvádějí. Koncertní sály, operní domy. Když jsem se do nich ponořil, žasl jsem nad tím, jaká svědectví nabízejí o sobě i o době svého vzniku. Dosvědčují te například futuristické Národní centrum jevištního umění uprostřed dvacetimiliónového lidského mraveniště, jakým je současný Peking.

Městem krutosti i poetiky je odjakživa. Od 13. století, kdy jej vydrancovaly Čingšchánovy hordy a poté si tu jeho vnuk Kublajchán nechal zřídit nádhernou zimní rezidenci. I nadále krása střídala zmar – a naopak. Oslnivě působí Zakázané město s jeho Síněmi dokonalé či nejvyšší harmonie, zdrženlivosti a modliteb za úrodu. Uchvacuje půvab blízkých věží, Bubnové a Zvonové, o Chrám nebes či Sídle božské hudby nemluvě. Jenomže zároveň se blízkým Náměstím nebeského klidu dodnes prohání přízraky mladých lidí, které tu režim nechal v červnu 1989 bezohledně zmasakrovat. A obrovitému prostoru vévodí dvě stavby, jejichž kontrast vyráží dech.

Deset let poté, co zde Mao Ce-Tung oznámil 1. 10. 1949 „vítězství čínského lidu“, se rozhodl jej obdařit hranatým, nelidsky studeným objektem pro aparátčiky a papaláše, nazvaným Velká síň lidu. Při sjezdech se jich sem vejde deset tisíc, nad čímž roku 1972 žasl i Nixon, když přijel na historickou návštěvu. Co si jako hudba se do Velké síně lidu nepouští. Až na jednu kuriózní výjimku. Roku 2009 zazpívalo vrcholným čínským straníkům americké ženské Trio Angel. Víc než jejich country music nejspíš oslovily pánské publikum jejich sukýnky...

Tou dobou se ovšem už víceméně naproti rozvalovalo „vejce na vodě“. Pro jeho tvar tak mnozí pobaveně označují Národní centrum pro jevištní umění. Vnější plášť je z titanu, ale směrem na jih se neprostopupná skořápka otevírá. Průčelí, kterým se vchází, je



XXxxxxx

totiž celé ze skla, v němž se odráží okolní vodní plocha. Francouzský architekt Paul Andreu, proslulý specializací na návrhy letištních hal, přistoupil roku 1999 k projektu zároveň s tvůrčím rozletem i pokorou. A rovněž s jistotou v zádech, že může čerpat z takřka neomezených finančních zdrojů. Mezi lety 2001 až 2007 prostavěl v zemi, kde je pracovní síla za babku, v přepočtu devět miliard korun! Brzy poté se zjistilo, že ani náklady na údržbu nebudou malé. Hodně se prosvítí i protopí. Leccos je třeba průběžně opravovat, vše stále dokola čistit. Stojí to prý neuvěřitelně dvě miliardy korun ročně...

Uvnitř Národního centra jevištního umění jsou tři sály. Operní, v němž se nejen zpívá a hraje, ale i tančí, pojme skoro dva a půl tisíce diváků. Do hudebního, kde vystupuje místní filharmonie či hostující tělesa, se jich vejde jen o čtyři stovky méně. A divadelní sál, kde se provozuje i tradiční čínská opera, umí uvítat tisícové auditorium. Co je ve „vejci na vodě“ častým repertoárem? Logicky díla související s Čínou. Třeba opery *Madam Butterfly* nebo *Turandot*, která zde byla až do roku 1998 zakázána, protože prý „nabízela ponižující obraz země a jejích obyvatel“. Šlehačkou na dramaturgickém dortu se stal balet z *Tan Dunovy* opery *Marco Polo*. Ve zdejším inscenaci líčí jeho cestu z Benátek do Číny a – opět poněkud kuriózně – v ní vystupují postavy od Danta přes Shakespeara až po Šeherezádu či Gustava Mahlera, z čehož jde člověku hlava kolem. Pozornost ale zasluhují i další výboje. Třeba večery souboru *Cloud Gate Two*, taneční avantgardy z *Tchaj-wanu*. Rádí sem přijíždějí špičkoví sólisté i orchestry ze Západu. Málokde se prý platí tak dobře jako v Číně... A Náměstí nebeského klidu s jeho Velkou siní lidu jako by odtud, ze vzdušné futuristické stavby, bylo zároveň blízko i daleko.

Pavarotti, Domingo, Cura

Kromě pomyslných poutí prostorem a časem, která mi – coby „dělníku slova“ – přínášejí při psaní a moderování v médiích

spoustu radosti, se už dlouho dostávám i do přímého kontaktu s hvězdami hudebního nebe. Na jevišti, na tiskové konferenci, při televizním natáčení. A vždy se mi potvrzuje to, že tito lidé se v zákulisí, v soukromí, chovají neokázale. Znají svou cenu, ale nemusí ji okázale předvádět. Svou práci berou vážně, zodpovědně, ale dá se s nimi prožít i leccos zábavného.

Když před lety v Praze koncertoval Luciano Pavarotti, byla součástí této události i večere na Pražském hradě. Španělský sál, upravený do podoby luxusní restaurace s kulatými stoly, kolem nichž zasedli za odměnu majitelé nejdražších vstupenek, šuměl blahobytem i napjatým očekáváním. Kdy se k nám přidá Maestro? Ten se mezitím převlékl v hotelovém pokoji, kterému vévodil vaříč s obrovským hrcem, v němž si vařil špagety. A nasedl do černé limuzíny, která jej dopravila na Hrad. Když tiše proplula bránou a prvním nádvořím, zastavila před Plečnickovým schodištěm – a Pavarotti zneklidněl: „Tudy nepůjdu!“ Chůze po schodech, lemovaných hosteskami, fotografy a kameramany, by pro jeho nemocné nohy byla klopotná. Takhle se veřejnosti ukázat nechtěl... Co teď? Na chvíli zavládl bezradný zmatek. Poté kohosi napadlo řešení zároveň praktické i komické. Odvezeme Maestra zadem, nákladním výtahem pro potraviny! A tak se také stalo. Pavarotti to strpěl bez mrknutí oka, aby vzápětí vešel do Španělského sálu jako král. Nikdo z přítomných netušil, kudy se tam dostal...

Anebo Plácido Domingo. Když Mezinárodní hudební festival Český Krumlov slavil v létě roku 2011 dvacetiny, uvolnil sponzor natočtí nadstandardní částku, že z ní šlo ukrojit i na květnové natáčení s Mistrem v Paříži. Právě tam navcivoval roli v současné, nadmíru revoluční opeře, která by u nás vzbudila odpor a zděšení. A mezi zkouškami přijal český televizní štáb k obsáhlému rozhovoru. Pro oba z nás byl nesnadný. Domingovi šlo z výrazu ve tváři vyčíst to, co bylo též mojí noční můrou. Vždyť se ho na všechno už všichni ptali, stokrát a možná tisíckrát... Jen jedinkrát při interview opravdu ožil. Při otázce, jak jeho úspěch prožívají rodiče, které jako kluk pozoroval ze zákulisí při zarzuekách. Rozhovor skončil a přišel čas natočit jednovětý televizní spot, zvoucí na festival. Český. Zněl, či spíše měl znít takto: Těším se do Českého Krumlova! A Plácido se širokým úsměvem na kameru praví: Děsím se do Českého Krumlova! Oh well, Maestro, pretty good, but please try again.... Ok, fine, děsím se... To už se kameramanovi třásl těžký přístroj na rameni. A nezbylo, než spot přeformulovat.

A do třetice letmý zážitek s José Curou. Zpívá v prudké záři bodových reflektorů pod širým nebem. Pro početné publikum, což nelze bohužel dokázat bez mikrofonu. A mám strach, že jej pokácí, neboť ze strany jeviště vidím, jak co chvíli zběsile šermuje rukama před obličejem. „Proč to děláte?“ ptám se ho při orchestrální skladbě. Zpraží

mě pohledem a pak se rozesměje: „Copak nevidíte, jak ta světla přitahují spousty mušek? Zkuste zpívat, kdybyste jich měl plnou pusou...!“

Dopolední talk show aneb Matiné

Jak známo, nejhezčí věci k nám přicházejí náhodou. A tak je to i s mým v talk show, nazvaným stejně jako tento článek. Příběhy v tónině života. Vzniklo tak, že mě v září 2016 pozval klavírista Karel Košárek k účinkování na jeho nevelkém, ale záslužném festivalu *Musica Holešov*. Původně proto, abych – tak jako na MHF Dvořákova Praha – provedl tzv. *aftertalk* neboli povídání po koncertě před diváky s Martinou Jankovou. Nakonec ale bylo vše jinak. Paní Janková onemocněla, skvěle ji nahradila Kateřina Kněžíková. A Karel Košárek přišel s nápadem, že bych se nazířil, formou *Matiné*, pro jednou mohl nikoli ptát, ale sám vyprávět o tom, co s hudbou prožívám. A že mě přitom tu a tam vystřídá u klavíru, aby bylo talk show pestřejší. Nabýt sál a divácký ohlas mě nejen povzbudily, ale následně přinesly možnost vystoupit letos touto formou na dvou prestižních festivalech. V rámci MHF Janáčkův máj se mnou bude jeviště sdílet talentovaná mladá klavíristka Nikol Bóková, na Smetanově Litomyšli to dokonce bude věhlasný Ivo Kahánek.

Ti, na rozdíl ode mě, u klavíru od dětství zůstali. A uspěli! Mě ovšem těší být klávesám nablízku aspoň tímto způsobem. A na závěr svého talk show připomenout divákům historiku, která mě před časem zaujala z úst známého kolegy. Je symbolická. Vrací se do chvíle, kdy Velká Británie vyhlásila nacistickému Německu válku. Vzápětí se konalo urgentní zasedání vlády, na němž se řešilo, kde vzít na válčení peníze. Ministři mluvili jeden přes druhého, přeli se, ale v zásadě shodovali v tom, že je třeba osekát, ořezat kulturu. Ministerský předseda Winston Churchill dlouho mlčel. Poslouchal, pokoušel doutník. A pak, když konečně všichni vyčerpaně zmlkli, do ticha řekl: „Ale když zlikvidujeme kulturu, za co budeme bojovat?“ ■



Jiří Vejvoda

foto Josef Louda